

271 3m

Nf 16.0

2

IVSTINI MARTYRIS
DE
SACRIS
CHRISTIANO-
RVM PVBLCIS
SAECVLI SECVNDI
NARRATIO.

ADDITAE SVNT NOTAE QVAEDAM.

HALAE MAGDEB. TYPIS HENCKELIANIS. MDCCXXIV.

IVSTINIANVS
DE
SACRIS
CHRISTIANO
RVM PVBLICIS

LIBRI SECVLI SECVNDI
PAPETERIS NARRATIO
ADDEAT SVNT NOTAE QVODAM

DE HANC NOTAE. TANTUM HANC NOTAE. HANC NOTAE.
HANC NOTAE. HANC NOTAE. HANC NOTAE.
HANC NOTAE. HANC NOTAE. HANC NOTAE.
HANC NOTAE. HANC NOTAE. HANC NOTAE.
HANC NOTAE. HANC NOTAE. HANC NOTAE.
HANC NOTAE. HANC NOTAE. HANC NOTAE.
HANC NOTAE. HANC NOTAE. HANC NOTAE.
HANC NOTAE. HANC NOTAE. HANC NOTAE.
HANC NOTAE. HANC NOTAE. HANC NOTAE.
HANC NOTAE. HANC NOTAE. HANC NOTAE.

PRAEFATIO.

QUAMquam scriptorum ecclesiasticorum veteris ævi tanta in præsentī non est inopia, quanta olim fuit; paucis tamen legere illorum scripta licet, cum propter alias causas, tum maxime ob paupertatem, qua plures nequeunt sibi magnæ molis libros comparare. Iuuenibus præfertim tenuioris sortis, dum in scholis & academiis versantur, hoc contingit, ut, egestate impediti, intacta relinquere volumina illa cogantur. Nihil id officere ipsis, dices, quin hoc infructuosum fore, si adolescentes scholastici, & degentes in academia iuvenes perlegere tam vastos libros adgrederentur. Est, ut dicis; verum nobis non de perlegendis monumentis illis sermo est, sed de noscendis, & legenda parte eorum meliori. Et profecto plures rationes, quibus iuventutem ad

A 2

euol-

euoluendum gentilium virorum scripta incitamus, hortantur nos etiam, vt primis annis antiquitatis sacrae documenta praecipua subinde perlustremus: contra causae fere omnes, quibus dehortaberis iuuenes a tali lectione, possunt quoque commemorari aduersus gentilium virorum scriptiones. Caeterum superest modus, quo caueri potest, ne tempus perdant adolescentes, quaerendo in voluminibus illis ingentibus meliora, & habeant pauperes etiam, quae paruo pretio consent: scilicet consulatur vtrisque, si ex maioribus operibus excerpantur vtiliora, & particulatim in lucem edantur. Quo consilio nuper publicauimus Iustini M. narrationem de se, ad Dei Christique cognitionem perducto; iam vulgamus, quod idem, ex sui temporis experientia, de publicis Christianorum sacris in scripta ad Imperatorem Apologia annotauit, sperantes, in hoc non minus fructuosum fore laborem nostrum, quam in illo opusculo fuit. Ipse vero spei nostrae faueat DEVS!

SVM-

SVMMA.

CAP. I. DE BAPTISMO.

- §. 1. *Præparatio ad baptismum.*
- §. 2. *Baptismus ipse, & facta sub eo regeneratio.*
- §. 3. *Baptismi ratio.*
- §. 4. *Diuinorum nominum sub baptismo commemoratio.*
- §. 5. *Precatio post baptismum coniunctor.*

CAP. II. DE SACRA COENA.

- §. 1. *Symbolorum consecratio.*
- §. 2. *Consecratorum distributio.*
- §. 3. *Qui ad hanc cœnam admittantur.*
- §. 4. *Sub pane & vino præberi Christi corpus & sanguinem.*
- §. 5. *Quod Domini verbis probatur.*
- §. 6. *Frequens fructuosaque accepti huius beneficii recordatio.*

CAP. III. DE DIE DOMINICO.

- §. 1. *Sacræ Scripturæ, quæ hoc die instituantur, tractatio.*
- §. 2. *Precatio, & celebratio sacræ cœnæ.*
- §. 3. *Collatio in alimoniam pauperum.*
- §. 4. *Ratio, cur die illo hæc agantur.*

DE BAPTISMO.

§. I.

Præparatio ad baptismum.

Ο ἢ τρόπον δὲ καὶ
ἀνεθήκαμεν (*)
ἑαυτὰς τῷ Θεῷ,
καινοποιηθέντες
διὰ τοῦ Χριστοῦ, ἐξηγησόμε-
θα ὅπως μὴ, τὸ παρὰ
λιπόντες, δόξωμεν πονη-
ρεῦσιν τινὲν τῇ ἐξηγήσει. ὅ-
σει ἂν πεισθῶσι (**) καὶ
πι-

Quo vero modo
DEO quoque
nos dicaueri-
mus, per Chri-
stum renouati; iam ex-
ponemus: ne, si hoc
prætereamus, maligne
quidquam & dissimu-
lante agere in hac ora-
tio-

(*) In eadem Apologia, ex qua hæc sumimus, voce ἀνατίθεναι sic utitur pag. 61. ὃν τρόπον καὶ ἡμεῖς, μετὰ τὸ τοῦ λόγου πεισθῆναι, ἐκείνων (δαμνίων) μὲν ἀπέστη-
μεν, Θεῷ δὲ μόνῳ τῷ ἀγεννήτῳ διὰ τοῦ υἱοῦ ἐπόμεθα,
οἱ πάλαι μὲν πορνείας χαίροντες, νῦν δὲ σωφροσύνην
μόνην ἀσπαζόμενοι: οἱ δὲ καὶ μαγικῆς τέχνης χρώμενοι,
ἀγαθῶ καὶ ἀγεννήτῳ Θεῷ ἑαυτὰς ἀνατεθεικότες. Quem
admodum & nos ratione & verbo persuasi, ab illis quidem
desciimus, singularem vero atque ingentum Deum per fili-
um ipsum sequimur: & qui olim stupris letabamur, nunc
castitatem solum complectimur: qui magicis artibus uteba-
mur, bono & æterno nos consecramus dicamusque Deo. Hoc
est, quod Paulus præcepit, Rom. XII. 1. 2. ut præstemus
corpora nostra hostiam viventem, sanctam, acceptam
Deo, qui noster sit cultus rationalis.
(**) pag. 58 Persuasionem illam, quæ certa & diuina
scientia, non probabilitate, nititur, commemorat a Deo
pro-

πιστεύουσιν, ἀλλ' ὅτι ταῦτα ἡ
 ὑφ' ἡμῶν διδασκόμενα καὶ
 λεγόμενα εἶναι, καὶ εἰοῦν
 ἕτως δύνασθαι ὑπὸ χυλῶν, καὶ
 ἔυχασθαι ἡ καὶ αἰτεῖν νη-
 τεύοντες παρὰ τῶ Θεοῦ τῶν
 προημαρτημένων ἁφῆσιν δι-
 δασκόμεναι, ἡμῶν συνεχρο-
 μένων, καὶ συνηστεύοντων
 ἀλλήλοις.

tionem vidēamur. Qui-
 cunque persuasi fue-
 rint, & crediderint, ve-
 ra esse, quæ a nobis tra-
 duntur & dicuntur, ac
 vivere se ita posse rece-
 perint, orare ieiunan-
 tes, & petere a Deo pri-
 orum peccatorum re-
 missionem docentur,
 nobis cum illis vna &
 orantibus & ieiunanti-
 bus.

§. II.

Baptismus ipse, & facta sub eo regeneratio.

Ἐπειτα ἄγουσιν ὑφ' ἡμῶν,
 ἐνθα ὕδωρ ἐστὶ, καὶ τρόπον
 ἀναγεννήσεως, ὃν καὶ ἡμεῖς
 αὐτοὶ ἀνεγεννήθημεν, ἀνα-
 γεννῶμεν. (*) Ἐπ' ὀνόμα-
 τος

Deinde eo adducun-
 tur a nobis, vbi aqua est;
 atque eo regeneratio-
 nis modo, quo ipsi re-
 generati sumus, re-
 generantur. Nam in
 n r.

profectam: τὸ δ' ἐξακολούθησεν, οἷς φίλον αὐτῷ, ἀνα-
 μένους, δι' ὧν αὐτὸς ἐδωρήσατο λογικῶν δυνάμεων, πεί-
 θετε καὶ εἰς πίσιν ἄγει ἡμᾶς. *Idem vero, ut, delectu
 adhibito, ea sceleretur, quæ grata illi sunt, per donatas nobis
 ab eo rationis virtutes, persuasione ipsius id fit, ad fidem nos
 adducentis.*

(*) In colloquio, quod cum Tryphone, Iudæo, habuit,
 de regeneratione ita loquitur: Ὁ γὰρ χριστὸς πρῶτο-
 κος πάσης κτίσεως ὢν, καὶ ἀρχὴ πάλιν ἄλλης γένεως γε-
 γονε τῷ ἀναγεννηθέντι ὑπ' αὐτοῦ δι' ὕδατος καὶ πίσεως,
 A 4 καὶ

Ἰησὺς γὰρ ἦν πατήρ τῶν ὁ-
λων (*) καὶ δεσπότης
Θεῶν, καὶ ἦν σωτὴρ ἡμῶν
Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ πνεύμα-
τος ἁγίου, ὃ ἐν ᾧ ὕδατι

nomine rerum cuncta-
rum Parentis & Domi-
ni Dei, & Seruatoris
nostri Iesu Christi, &
Spiritus Sancti, in aqua
tum lauantur. Christus
enim

ἡ ξύλη, τῇ τὸ μυστήριον τῆ σαυρῆς ἔχοντος· ὃν τρόπον
καὶ ὁ Νῶε ἐν ξύλῳ διεσώθη, ἐποχόμενος τοῖς ὕδασι μετὰ
τῶν ἰδίων. Nam Christus, cum primogenitus esset omnis
creature, principium rursus alterius generis fuit, regenerati
ab ipso, per aquam & fidem & lignum, quod mysterium cru-
cis obtinet, quemadmodum & Noe in ligno seruatus est, una
cum suis super aquis inuectus.

(*) Creationis mentionem faciebant, ut declararent, sibi
non probari Valentinianorum, aliorumque doctrinam impi-
am, qua huius mundi conditor, tanquam malus Deus, re-
iiciebatur. De illis Tryphoni pag. 253. hæc narrat
εἶπεν ἔν ... πολλοὶ, οἱ ἄθεα καὶ βλάσφημα λέγειν
καὶ πράττειν ἐδίδαξαν, ἐν ὀνόματι τῆ Ἰησοῦ προσελθόν-
τες ... ἄλλοι γὰρ κατ' ἄλλον τρόπον βλασφημεῖν τὸν
ποιητὴν τῶν ὅλων, καὶ τὸν ὑπ' αὐτῶν προφητευόμενον
ἐλεύσεσθαι χριστὸν, καὶ τὸν θεὸν Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ καὶ Ἰα-
κώβ διδάσκουσιν ... καὶ εἰσὶν αὐτῶν οἱ μὲν τινες καλέ-
μενοι Μαρκεῖανοι οἱ δὲ Οὐαλεντινιανοὶ, οἱ δὲ Βασιλιδιανοὶ,
οἱ δὲ Σατορνινιανοὶ καὶ ἄλλοι ἄλλῳ ὀνόματι. Sunt igitur ...
permulti, qui athea (hoc est, impia) & blasphema & di-
cere & facere docuerunt, in nomine Iesu progressi ... Alii
namque alio modo blasphemare & maledictis incessere paren-
tem vniuersitatis, & qui ab eo venturus vaticiniis promul-
gatus est, Christum & Deum Abraæ & Isaaci & Iacobī
docent ... Ex sunt eorum quidam, qui vocantur Marcioni-
te; quidam vero Valentiniani, Basilidiani, Saturniniani,
& alii alio præditi nomine.

ἵότε λυτρὸν ποιῶμαι. Καὶ
 γὰρ ὁ Χριστὸς εἶπεν, ἂν μὴ
 ἀναγεννηθῆτε, ἔ μὴ εἰσέλ-
 θῆτε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν
 ὕψανων. (*) (Ὅτι δὲ καὶ
 ἀδύνατον εἰς τὰς μήτρας
 τῶν γενεῶν τῆς ἀπαξ γεν-
 νωμένους ἐμβῆναι, φανερὸν
 παῖσιν ἐστὶ) καὶ διὰ Ἡσαΐ-
 ᾱς προφήτου, ὡς προε-
 γάψαμεν, εἰρηται, τίνα τρέ-
 πον φεύξονται τὰς ἀμαρτί-
 ας οἱ ἀμαρτήσαντες καὶ με-
 τανοῦντες. Εἰλέχθη δὲ ὁ
 τῶν λέσσαντες, καθαροὶ
 γένεσθε· ἀφέλετε τὰς πο-
 νηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑ-
 μῶν· μάθετε καλὸν ποιεῖν·
 κρίνατε ὁρφάνῳ, καὶ δικαι-
 ὡσαῖτε χήρῳ· καὶ δεῦτε,
 καὶ διαλεχθῶμεν· λέγει
 Κύριος. Καὶ εἰς ὅσιν αἱ
 ἀμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινίκων,
 ὡς εἰς ἔριον λευκανῶν. Καὶ
 εἰς ὅσιν ὡς κόκκινον, ὡς
 χιό

enim ipse dixit: nisi re-
 generati fueritis, non
 introibitis in regnum
 coelorum. Haud qua-
 quam autem fieri posse,
 ut semel in lucem editi
 in uteros genetricum
 suarum ingrediantur,
 manifestum omnibus
 est. At enim per Pro-
 phetam Esaiam, uti su-
 pra scripsimus, expres-
 sum est, quomodo pec-
 cata effugituri sint, qui
 peccauerunt, & per
 poenitentiam resipi-
 scunt. Ita autem est di-
 ctum: Lauamini, mundi
 estote; auferte pravita-
 tes ab animis vestris, di-
 fcite benefacere; iudi-
 cate pupillo, iustificate
 viduam: & venite ac
 disceptemus; dicit Do-
 minus. Ac si peccata
 vestra fuerint, ut vesti-
 mentum puniceum,
 tanquam lanam dealba-
 bo: & si fuerint, ut coc-
 ci-

(*) Ioh. III. 3. 4.

χιόνα λευκαῶ. Ἐάν δὲ
μὴ εἰσακούσῃτέ με, μάχαι-
ρα ὑμᾶς κατέδετα· τὸ γὰρ
στόμα Κυρίου ἐλάλησε ταῦ-
τα. (*)

ninum, tanquam niuem
candida reddam. Si
autem non audieritis
me, gladius deuorabit
vos. Os enim Domi-
ni loquutum ista.

§. III.

Baptismi ratio.

Καὶ λόγον δὲ εἰς Ἰ᾿το
παρὰ Ἰῶν ἀποστόλων ἐμά-
θομεν Ἰ᾿τον. Ἐπειδὴ Ἰῆν
πρώτην γένεσεν ἡμῶν ἀγνο-
εῖτες, καὶ ἀνάγκην γεγε-
νήμεθα ἐξ ὑγρᾶς σπορᾶς
κατὰ μίξιν Ἰῆν Ἰῶν γονέων
πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἐν ἔθεσι
Φαύλοις καὶ πονηραῖς ἀνα-
τροφαῖς γεγόναμεν, ὅπως
μὴ ἀνάγκης (**). Ἰέννα μὴ
δὲ

Rationem autem hu-
ius rei ab Apostolis il-
lam accepimus. Quan-
doquidem priorem
natiuitatem nos frater
ignorantes, necessita-
te quadam, liquido
genitali satū, mutua pa-
rentum mixtione in-
tercedente, progenera-
ti sumus, & in malis
moribus prauaq; con-
suetudine educiti, ut ne-

(*) Iesā. I. 16.-20. In Colloquio eiusdem prophetae ca-
pit. LXVI. 5.-11. citat ad regenerationis mysterium illu-
strandum.

(**) Ne seruam peccatoque mancipatam retineamus vo-
luntatem, neve in tenebris mentis permaneamus. Eum,
qui in tali necessitate constitutus est, Paulus vocat σαρκι-
κόν, πεπραμένον ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Rom. VII. 14.
Erepti necessitati dicuntur ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς
ἁμαρτίας, peccato liberati, qui sint mancipati iustitiæ,
fru-

δὲ ἀγνοίας μὲνῶμεν, ἀλλὰ
προαιρέσεως καὶ ἐπιστήμης,
ἀφένσεως ἁμαρτιῶν, ὑπὲρ
ῶν παρημάρομεν, ῥύχῳμεν
ἐν τῷ ὕδατι.

necessitatis & ignorantie liberi permaneamus, sed delectus & scientie (filii fiamus) ac remissionem ante commissorum peccatorum consequamur in aqua.

§. IV.

Diuinorum nominum sub baptismo commemoratio.

Ἐπονομάζεται τῷ ἐλο-
μένῳ ἀναγεννηθῆναι, καὶ
μετανοήσαντι ἐπὶ τοῖς ἡ-
μαρτημένοις, τὸ τῷ πατρὶ
τῶν ὅλων καὶ δεσπότῃ Θεῷ
ὄνομα· αὐτὸ τῷ μόνον ἐ-
πιλέγοντες, τῷτον λυσόμε-
νον ἄγοντες, ἐπὶ τὸ λυτρὸν.
ὄνομα γὰρ τῷ ἀρρήτῳ Θεῷ
ἡδεῖς ἔχει εἰπεῖν· εἰ δέ τις
τολμήσειεν εἶναι λέγειν,
μέμνηται τὴν ἄσωτον μανίαν.
Καλεῖται δὲ τῷτον τὸ λυτρὸν
Φω.

Super eo, qui sibi re-
nascendum esse statue-
rit, atque per poenitentiam ab admissis delictis resipuerit, Parentis rerum omnium & Domini Dei nomen nominatur, atque id ipsum solum, lauandum ipsum ad lauacrum ducentes, inuocamus. Nomen siquidem ineloquibili Deo dicere nemo potest. Si quis autem nomen ei indere

fructum suum percipientes, ad sanctitatem, ad extremam vitam adepturi sempiternam, c. VI. 18. 22. quos lex spiritus vitalis in Jesu Christo liberauerit a lege peccati atque mortis, c. IIX, 2.

Φωτισμός, (*) ὡς Φωτισ-
μένων τὴν διάνοιαν τῶν Ἰαῶ-
τα μανθανόντων. Καὶ ἐπ'
ὀνόματι ⲙⲓⲓⲥⲓ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ
τῷ σταυρωθέντος ἐπὶ Ποντίῳ

audeat, prodiga pror-
sus luxuriantique infan-
niat infania. Vocatur
vero lauacrum hoc illu-
minatio; quod eorum,
qui hæc discunt, men-
tes

Πι

(*) Clemens Alexandrinus in Pædagog. lib. I. cap. VI.
verba de baptismo faciens: καλεῖται, inquit, πολλὰ-
χῶς τὸ ἔργον τῆτο. Χάρισμα, καὶ Φῶτισμα, καὶ τέλειον,
καὶ λυτῆρόν. λυτῆρόν μὲν, διὰ τὰς ἁμαρτίας ἀπορρύπ-
τομεθα· Χάρισμα δὲ, ὃ τὰ ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν
ἐπιλήμια ἀνέιται. Φῶτισμα δὲ, διὰ τὸ ἅγιον ἐκείνο
φῶς σωτήριον ἐποπτεύειν, τῷ τῆσιν, διὰ τὸ θεῖον
ὁξυωποιῶμεν. Τέλειον δὲ, τὸ ἀπροσδέες φαρμέν. Multis
modis vocatur hoc opus: gratia, illuminatio, perfectum, &
Lauacrum. Lauacrum quidem, per quod peccata abstergi-
mus; Gratia vero, qua remittuntur pœnæ, quæ peccatis de-
bentur: illuminatio autem, per quam sanctam illam salu-
tarem lucem intuemur, hoc est, diuinum perspicimus. Per-
fectum autem dicimus, cui nihil deest. Quidam baptismo,
sicut aliis mysteriis Christianorum sacra gentium vocabu-
la accommodata esse contendunt, inde illum vocatum
Φῶτισμόν, vt ostenderetur, quem fructum, videndi sci-
licet Dei, pagani tribuerent lustrationibus suis, proficisci
a Christianorum baptismo. Id quidem facile credimus,
scriptores sacros, qui nostram defendebant religionem,
ita cum gentilium ritu comparasse baptismum; at, quod
hic ex ista comparatione illustrationis nomen nactus sit,
nondum satis videtur demonstratum. Chrysostomus vero
appellationem illam ex Hebr. VI. 4. X. 32. deriuat: Κα-
λεῖται καὶ Φῶτισμα· καὶ τῆτο αὐτὸ πᾶντος αὐτοῦ ἐκάλε-
σεν· Vocatur & illuminatio. Atque ita hoc ipsum ipse etiam
Paulus vocauit. Catech. I. ad illuminandos.

Πιλάτῃ, καὶ ἐπὶ ὀνόματι
πνεύματος ἁγίου, ὃ δια-
τῶν προφητῶν προεκήρυ-
ξε κατὰ τὸν Ἰησοῦ πάντα,
ὁ φωτιζόμενος λέγεται. &c.

tes illuminentur. In
nomine autem etiam
Iesu Christi, crucifixi
sub Pontio Pilato, at-
que in nomine spiritus
sancti, qui per sacros
vates prænunciauit res
Christi omnes, ablu-
turis, qui illuminatur.
&c.

S. V.

Precatio post baptismum coniunctior.

Ἡμεῖς δὲ, μετὰ τὸ ἔσως
λῆσαι τὸν πεπεισμένον, καὶ
συγκαταθεσμένον, (*)
ἐπὶ τὰς λεγομένους ἀδελ-
φούς (**) ἄγομεν, ἔνθα συ-
νηγμένοι εἰσὶ, κοινὰς ἐυ-
χὰς

Nos autem, secun-
dum huiusmodi la-
uationem, credentem
iam & nobis adscitum,
ad fratres, qui dicuntur,
eo adducimus, vbi illi
congregati sunt, ad
com-

(*) Συγκαταθεσθαι, assentiri, consentire. Luc.
XXII. 31. de Iosepho dicitur; ὅτι ἦν συγκαταθεσμέ-
νος τῇ βελῇ καὶ τῇ περὶ αὐτῶν, illorum consilio et facto non
assenfus erat. Eodem sensu adhibuit Iustinus συγκατα-
θεσιν pag. 291. vbi reprehendit Tryphonem, quod euer-
tere conetur ea, de quibus inter ipsos conuenisset,
περὶ ὧν αἰεὶ συγκαταθέσεις ἡμῶν γεγέννηται. 2 Cor. VI. 16.

(**) Ita se inuicem appellabant olim Christiani. Act.
IX. 10. Col. I. 2. &c.

(*)

χὰς ποιησόμενοι (*) ὅ- communes preces &
πέρτε ἐαυτῶν καὶ τῷ φωτι- supplicationes, cum
θέντος, (**) καὶ ἄλλων pro seipsis, tum pro il-
πανταχῶ πάντων (***) luminato, & aliis ubi-
εὐτόνως, ὅπως καλῶς- que gentium omnibus,
θῶμεν τὰ ἀληθῆ μαθόν- animo intento, pera-
τες, καὶ δι' ἔργων ἀγαθοῖ que simus, qui veritate
πρὸ- agni-

(*) Talis ad precandum confociationis mentionem quoque facit Tertull. Apol. cap. 31. 39. de precationis illius indole, studio, aliisque momentis legere potes, quæ Iustinus noster profert pag. 60. 101. 363.

(**) Qui baptismo lustratus, liberatusque a tenebris prave mentis.

(***) Pro inimicis etiam, Tryphoni, quomodo apud Deum pro impiis, & se odio prosequentibus Iudeis intercedant, Iustinus ostendit his verbis: Ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς, τὰς περσεύσας δι' αὐτῶν (χρεῖς) τῷ θεῷ καὶ πατρὶ τῶν ὅλων, μισέετε καὶ φονεύετε, ὅσας αὖν λάβετε ἐξ ἑστέων· ἀδιαιλέτως δὲ καταργᾶτε αὐτῶν τε ἐκείνων, καὶ τοῖς ἀπ' αὐτῶν, πάντων ἡμῶν εὐχομένων ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπλῶς ἀνθρώπων, ὡς ὑπὸ τῶν χρεῖς ἡμῶν καὶ κυρίως ποιεῖν ἐδιδάχθημεν, παραγγέλαντος ἡμῖν, εὐχεσθαι καὶ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἀγαπᾶν τὰς μισήσας, καὶ εὐλογεῖν τὰς καταραζομένας. Quia ergo nos per illum (Christum) Deo et Patri rerum universarum credentes, odio persequimini, et occiditis, quotiescunque potestis: sine intermissione autem diris execramini, et ipsum, et eos, qui nomine eius censentur: nobis contra omnibus, pro vobis et cunctis plane hominibus, bene precantibus atque orantibus, prout a Christo et Domino nostro sumus eruditi: qui nobis praecepit, ut cum pro inimicis supplicemus, tum et foras nostros amemus, atque maledicentibus benedicamus.

πολιτευταί (*), καὶ φύ-
λακες τῶν ἐντεταλμένων
ἐυεθῆναι, ὅπως τὴν αἰ-
ώνιον σωτηρίαν σωθῶ-
μεν. Ἀλλήλως φιλήματι
ἀσπαζόμεθα, (**) παυσά-
μενοι τῶν εὐχῶν.

agnita, per opera etiam
ipsa boni atque officio-
fi rerum administrato-
res, & datorum nobis
mandatorum custodes
inueniamur, atque ut
salute saluemur sempi-
terna. A precibus fi-
nitis, mutuis nos inui-
cem osculis salutamus.

CAP. II.

DE

SACRA COENA:

§. I.

Symbolorum consecratio.

Επειτα προσφέρειται
τῷ προσεσῶτι (***)
ἀδελφῶν ἄρετος, καὶ
πο-

DEinde ei, qui fra-
tribus præest, of-
fertur panis &
po-

(*) πολίτευτής proprie est reipublicæ administra-
tor, sed generatim quoque is significatur hoc vocabulo,
qui rem aliquam, maxime suam, procurat; item qui vi-
tam suam ratione quadam instituit. πολιτεύεσθαι, viue-
re est, & quidem speciatim, secundum normam quandam.

(**) Adi, si lubet, Kortholti notas ad Athenagoram,
pag. 36. Tertull. C. lib. de orat cap. 14. Gentiles ideo Chri-
stianos, tanquam impudicos, criminati, sed & refutati sunt
ab Athenagora.

(***) Quem Paulus (1 Thess. V. 12.) προΐσάμενον τῶν
ἀδε-

ποτήριον ὕδατος καὶ κρέ-
ματος. (*) Καὶ ἔτος λα-
βὼν, αἶνον καὶ δόξαν τῷ
πατρὶ τῶν ὁλῶν, διὰ τῆς ὀνό-
ματος τῆς ἡς, καὶ τῆς
πνεύματος τῆς ἁγίας, ἀνα-
πέμπει. Καὶ εὐχαριστίαν
ὑπὲρ τῆς καλῆς ζωῆς τῶν
παρ' αὐτῆς ἐπὶ πολλοῖς ποι-
εῖται ἡ συντελέσαντος
ταῖς εὐχαῖς καὶ τὴν εὐχαρ-
σίαν, πᾶς ὁ παρὼν λαὸς
ἐπευφημεῖ λέγων, ἀμήν.
Τὸ δὲ ἀμήν, τῇ Ἐξοχαῖδι
Φωνῇ, τὸ γένοιτο, σημαί-
ναι.

populum aquæ & vi-
ni. Quibus ille ac-
ceptis, laudem & glo-
riam rerum vniuersa-
rum Patri, per nomen
Filii & Spiritus sancti
offert, & Eucharistiam
seu gratiarum actio-
nem, pro eo, quod nos
donis suis hisce digna-
tus sit, prolixè exsequi-
tur. Atque ubi ille pre-
ces & gratiarum actio-
nes absoluit, populus,
qui adest, omnis fausta
approbatione accla-
mat, dicens: Amen.
Amen autem, voce He-
bræa, fiat, significat.

Εὐ.

§. II.

ἀδελφῶν, κοπιῶντα ἐν αὐτοῖς, καὶ νεθετῶντα αὐτοῖς.
(1 Timoth. V. 17.) προεσῶντα προεσβύτερον, vocavit; Ter-
tullianus presidentem. libr. de corona militis cap. 3. & Apo-
log. c. 39.

(*) Irenæus apud Epiphanium (in hæresi XXXIV.)
mentionem facit ποτήριον οἶνον κεκραμένον, & misti ca-
licis. Lib. V. c. I. Mistura hæc instituta sine dubio est, non
solum vitandæ ebrietatis causâ, sed etiam ad viri huius
suspicionem amoliendam. Id vero a nostratibus impro-
batur, quod factum sit sine autoritate, & posterius exem-
plum inde fumsérunt plura, pro opinione sua, addendi, mu-
tandique.

§. II.

Consecratorum distributio.

Εὐχαρισήσαντος δὲ τῷ
προεστῶτος, καὶ ἐπευφημή-
σαντος παντὸς τῆς λαῆς, οἱ
καλέμενοι παρ' ἡμῶν διά-
κονοι, (*) διδώσιν ἐκάστῳ
τῶν παρόντων μεταλαβεῖν
ἀπὸ τῆς εὐχαριστηθέντος
(**) ἄρτους καὶ οἶνον καὶ ὕδατος,
καὶ τοῖς ἐκ παρῶν ἀποφέ-
ρῃσι. (***)

Præsidentem vero, post-
quam gratiarum actio-
nem perfecit, & popu-
lus vniuersus apprea-
catione læta eam com-
probauit, qui apud nos
vocantur diaconi at-
que ministri, distribu-
unt vnicuique præsen-
tium, vt participet eum,
in quo gratiæ actæ sunt,
panem, vinum & a-
quam, & ad absentes
perferunt.

§. III.

Qui ad hanc cœnam admittantur.

Καὶ ἡ τροφή αὕτη κα-
λεῖ-

Porro alimentum
hoc

(*) Quales a Paulo describuntur. 1 Timoth. III. 8. sqq.
similiores nostris ædituis, quam diaconis, quorum au-
thoritas & munus idem pene est, quod presbyterorum
olim fuit.

(**) Apostolus dixit (1 Cor. X. 16.) τὸ ποτήριον τῆς εὐ-
λογίας, ὃ εὐλογοῦμεν, poculum laudatorium, in quo lau-
des dicamus; quod sit communitas sanguinis Christi, sicut
panis communitas Christi corporis sit.

(***) Hic mos non laudandus extra locum celebratæ

B

cœ-

λεῖται παρ' ἡμῶν εὐχαρι-
στία. (*) Ἡς ἕθεν ἄλλω
μεταχεῖν ἔξόν ἐστιν, ἢ τῷ
πιστεύοντι, ἀληθῆ ἵνα τὰ
δεδιδαγμένα ὑφ' ἡμῶν, καὶ
λασamen τὸ ὑπὲρ ἀφέσε-
ως ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ἀναγέν-
νησιν λατρεῖν, (**) καὶ ὅ-
τως βίβῃ, ὡς ὁ Χριστὸς παρ-
έδωκεν. (***)

hoc apud nos appella-
tur Eucharistia: quod
nulli alii participare li-
cicum est, quam veram
esse doctrinam nostram
credenti, & lauacro,
propter remissionem
peccatorum & regene-
rationem abluto, & ita,
vt Christus tradidit, vi-
uenti.

8

§. IV.

cœnæ dominicæ symbola sacra deportandi, anam præbu-
isse peiori pontificiorum consuetudini perhibetur.

(*) Rationem appellationis huius ostendunt *Chrysostomus*, homil. XXV. in Matthæum, *Pachymeres* ad Dionysium *Areopagitam* de Hierarchy cœlesti. cap. I. *Zonaras* ad Concilium in Trullo can. LXXXIII.

(**) *Apostolus*, Tit. III. nos saluos factos, inquit, διὰ λατρεῖς παλιγγενεσίας, καὶ ἀνακαμύσεως πνεύματος, lauacro, quo renati sumus, & a spiritu sancto renouati.

(***) Secus viuenti non licet ad diuinam hanc mensam accedere; sin audet arripere destinatum sanctis cibum potumque, indigne edens ac bibens, profanati corporis sanguinisque Christi reus fit, dabitque pœnas, postquam ipse quasi damnationem sibi comedit, & bibit. Proinde etiam semetipsum explorare homo iubetur si his dapibus frui cupiat. 1 Cor. XI. 26. 27. 28. *Chrysostomus* homil. LXXXIII. in Matthæum.

§. IV.

*Sub pane & vino præberi Christi corpus &
sanguinem.*

οὐ γὰρ ὡς κοινὸν ἄρτον,
ἐδὲ κοινὸν πόμα. ταῦτα
λαμβάνομεν· ἀλλ' ὃν ἱερό-
πον διὰ λόγου (*) Θεῷ σαρ-
κοποιηθεὶς ἰησῶς χριστός,
ὁ σωτὴρ ἡμῶν, καὶ σῶμα καὶ
αἷμα ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν
ἔχεν, ἕτως καὶ τὴν δι' εὐχῆς
λόγου (**) τῷ παρ' αὐτοῦ
εὐχαριστηθεῖσαν ἑοφὴν,
ἐξῆς αἷμα καὶ σάρκες (***)
κα

Non enim, vt com-
munem panem, neque
communem potum,
ista sumimus; sed
quemadmodum per
verbum Dei caro factus
Iesus Christus, seruator
noster, & carnem &
sanguinem, salutis no-
stræ causa, habuit; ad
eundem modum et-
iam, in qua per preces
verbi eius, ab ipso
pro-

(*) sc. ὑποστατικῶς; in Apol. II. p. 75 το πνεῦμα ἐν καὶ
τὴν δύναμιν, τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἐδὲν ἄλλο νοῆσαι θέμις,
ἢ τὸν λόγον, ὃς καὶ πρωτότοκος τῷ Θεῷ ἐστὶ . . . Τὸ
ἐλθὼν ἐπὶ τὴν παρθένον, καὶ ἐπισκιάσαν, ἐ διὰ συγ-
στάς, ἀλλὰ διὰ δυνάμεως, ἐγκύμονα κατέστησε Spi-
ritum autem & virtutem, quæ a Deo est, non aliud intelligere
fas est, quam verbum; quod & primogenitum Deo esse . . .
Aique hic spiritus, cum in virginem illapsus esset, & illi
obumbrasset, non per concubitum, sed per virtutem, pregnan-
tem eam reddidit.

(**) Nempe προφορικῶς; precationem & gratiarum
actionem intelligere videtur, formatam pro sensu verbo-
rum, quibus Dominus sacram instituit cœnam.

(***) Forte intelligenda hic est natura nostra, instaurari
cœpta, cuius mens animusque princeps pars est.

κατὰ μετὰβολὴν (*) ἡμεῖς
 φονταί ἡμῶν, ἐκείνους ἡμεῖς
 σαρκοποιήσαντες Ἰησοῦ καὶ
 σάρκα καὶ αἷμα ἐδιδάχθη-
 μεν εἶναι. (**)

profecti, gratiæ sunt
 actæ, alimoniam, unde
 sanguis & caro nostra
 per mutationem alun-
 tur, incarnati illius Ie-
 su carnem & sangui-
 nem esse docti sumus.

§. V.

Quod Domini verbis probatur.

οἱ γὰρ ἀπόστολοι ἐν τοῖς
 γενομένοις ἐπ' αὐτῶν ἀπο-
 μνημονεύμασιν, ἃ καλεῖ-
 ται, εὐαγγέλια, ὅτως
 παρῆδωκαν (*) ἐντέλλονται
 αὐτοῖς τὸν Ἰησοῦν, λαβόντα
 ἄρτον, εὐχαριστήσαντα εἰ-
 πέν,

Nam Apostoli in
 commentariis, a se scri-
 ptis, quæ Euangelia vo-
 cantur, ita tradiderunt,
 præcepisse sibi Iesum.
 Eum enim, pane acce-
 pto, cum gratias egis-
 set, dixisse: hoc facite
 in

(*) Mutatio hæc ad αἷμα καὶ σάρκα, id est, naturam no-
 stram relata, consistit in continuanda & amplificanda emen-
 datione, quam illud Pauli indicat: μεταμορφώθε τῇ
 ἀνακανώσει τῆς νοῦς ὑμῶν, vestre mentis renovatione
 transfiguramini. Rom. XII. 2.

(**) Locum hunc & quidquid Iustinus de sacra cœna do-
 cuit, Bebelius defendit in Antiquit. Eccles. p. 436. sqq.
 euerfis, quæ confinxerunt Pontificii & Reformati, inter-
 prementis. In verborum tamen quorundam expositio-
 ne coniectura nostra a Bebelii iudicio discedit.

(*) Summatim refert, quæ fufius exposita sunt a Mat-
 thæo cap. XXVI. 26--28. a Marco cap. XIV. 22--24. a Luca
 cap. XXII. 19. 20. a Paulo, 1 Cor. XI. 23. 24. 25.

πέν, ἴτο ποιεῖτε εἰς τὴν
ἀνάμνησιν μου. Τὰ τέσσα-
ρα τοῦ σώματός μου καὶ τὸ ποτή-
ριον ὁμοίως λαβόντες καὶ
εὐχαριστήσαντες εἰπεῖν, τῷ-
το ἐστὶ τὸ αἷμά μου καὶ
μόνοις αὐτοῖς μετέδδωκα.
&c.

in mei recordationem:
hoc est corpus meum.
Et poculo similiter ac-
cepto, & gratiis actis,
dixisse: hic est sanguis
meus: ac folis ipsis ea
tradidisse. &c.

§. VI.

*Frequens fructuosaque accepti huius beneficii
recordatio.*

ἡμῖς δὲ μετὰ τῶν
λοιπῶν αἰετῶν ἀλλήλους
ἀναμνησκόμενοι (*) καὶ οἱ
ἐχόντες (**) τοῖς λεπτομέ-
νοις πάντων ἐπιμεθεύμενοι, καὶ
σύνεσμεν ἀλλήλοις αἰετῶν (***)
ἐπὶ πάνσι τέ (*) οἷς προσ-
φε-

Nos autem post hæc
deinceps nobis inui-
cem ista in memoriam
reuocamus. Et qui ha-
bent, indigentes o-
mnes adiuuant; & affi-
due alii cum aliis su-
mus. Atque in omni-
bus, quas offerimus,
ob-

() Faciebant hoc, ex mandato Apostoli 1 Cor. XI. 26. iu-
bentis conuiuas hos Domini indicare celebrareque mortem,
(*) Nempe opes.

(**) Quotidie exemplo Apostolicæ ecclesiæ Act. II. 44.
πάντες δὲ οἱ πιστεύοντες ἦσαν ἐπὶ τῷ αὐτῷ, omnes autem
credentes debebant una, v. 46. panem mansionatim frangen-
tes, cibum capiebant, cum lætitia animique simplicitate lau-
dantes Deum.

(*) De iis loquitur, quæ maxime pauperum causa in com-
mune conferebantur.

Φερόμεθα, εὐλογῶμεν τὸν
ποιητὴν τῶν πάντων, διὰ
τῆς ὑἱοῦ αὐτοῦ, ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ
διὰ πνεύματος τῆς ἀγίας.

oblationibus, benedi-
cendo laudamus facto-
rem omnium, per fili-
um eius, Iesum Chri-
stum, & spiritum san-
ctum.

CAP. III.
DE
DIE DOMINICO.

§ I.

*Sacra scripturae, quae hoc die instituatur,
tractatio.*

K αὶ τῇ τῇ ἡλίας λεγο-
μένη ἡμέρα πάντων
κατὰ πόλεις ἢ ἀγροὺς με-
νόων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέ-
λευσις γίνεσθαι. (*) καὶ τὰ
ἀπομνημονευμάτων τῶν ἀ-
ποστόλων, (**) ἢ τὰ συγ-
γρά-

ET solis, qui dici-
tur, die, omnium,
qui vel in oppidis,
vel ruri degunt, in
eundem locum con-
uentus sit: & com-
mentaria Apostolo-
rum, aut scripta Pro-
phe-

(*) Quod vir quoque religionis Christianae expertus, Plinius, commemoravit Lib. X. Epist. 97. *Adfirmabant autem . . . quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmen-que Christo, quasi Deo, dicere secum invicem, seque sacramento non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent: quibus peractis, morem sibi discedendi fuisse.*

(**) Scripta Novi Testamenti omnia.

γραμματα τῶν προφη-
τῶν (*) ἀναγινώσκεται,
μέχρις ἐγκωρεῖ. Εἶτα
παυσαμένους τῆς ἀναγινώσ-
κοντος, ὁ προσεὺς διὰ
λόγους τὴν νουθεσίαν καὶ
προκλήσιν τῆς τῶν καλῶν
τετων μιμήσεως ποιῶ-
ται. (**)

phetatum, quoad tem-
bus fert, leguntur. De-
inde, lectore quiescen-
te, praesidens oratio-
nem, qua populum in-
struit, & ad imitatio-
nem tam pulchrarum
rerum cohortatur, ha-
bet.

§. II.

Precatio & celebratio sacrae cœnæ.

Ἐπειτα ἀνιστάμεθα κοι-
νῇ πάντες, καὶ εὐχὰς πᾶσι
ποιοῦμεν* καὶ, ὡς προσέφημεν,
παυσαμένων ἡμῶν τῆς
εὐχῆς, ἄριστος προσφέρειται
καὶ οἶνος καὶ ὕδωρ. (*) καὶ ὁ
προσεὺς εὐχὰς ὁμοίως καὶ
εὐχαριστίας, ὅση δύναμις
αὐτῷ, ἀναπέμπει, καὶ ὁ
λαὸς ἐπευφημεῖ, λέγων τὸ
Ἀμήν. καὶ ἡ διαδόσις, καὶ ἡ
με-

Sub hæc confurgi-
mus communiter o-
mnes, & preces
profundimus: & sic-
uti retulimus, precibus
peractis, panis offertur,
& vinum, & aqua: &
propositus itidem,
quantum pro virili sua
potest, preces & gratia-
rum actiones fundit; &
populus fauste accla-
mat, dicens: Amen.

Et

(*) Veteris Testamenti libri.

(**) Oratione simplici, non exacta ad artem, quam vo-
cant, ἐμιλητικὴν.

(*) Qua vinum temperetur. confer Cap. II §. I.

μετάληψις ἀπὸ τῶν εὐχα-
ριστηθέντων ἐκάσῳ γίνεται
καὶ τοῖς ἐ παρῶσι διὰ
τῶν διακόνων πέμπεται.
(*)

Et distributio commu-
nicatioque fit eorum,
in quibus gratia sunt
actæ, cuique præsen-
ti : absentibus au-
tem per diaconos mit-
titur.

§. III.

Collatio in alimontiam pauperum.

Οἱ εὐποροῦντες (**) δὲ καὶ
ἐχλόμενοι, κατὰ προαίρε-
σιν (*) ἐκάστος τὴν ἐαυτοῦ,
ὃ ἐάλεται, δίδωσι καὶ
τὸ

Cæterum, qui copio-
siores sunt, & volunt,
pro arbitrio quisque
suo, quod visum est,
con-

(*) Vide Cap. II. §. II.

(**) Pro sua quisque facultate dedit ; non opulentus so-
lum, sed cæteri etiam, non prorsus inopes. Exemplum
imitari sunt ecclesiæ apostolicæ, de qua Lucas scripsit, Act.
XI. 29. τῶν δὲ μαθητῶν, καθὼς ὑποορεῖτο τις, ὥρισαν
ἐκάστος αὐτῶν εἰς διακονίαν πέμψας τοῖς κατοικοῦσιν ἐν
τῇ ἱερουσαλὴμ ἀδελφοῖς. Tertull. Apolog. c. 39. Supra dix-
erat Iustinus : Nūn καὶ ἃ ἔχομεν, εἰς κοινὸν φέροντες,
καὶ παντὶ δεομένῳ κοινωνῶντες. Nunc etiam ea, quæ
habemus, in commune conferimus, & cum indigentibus
quibusque communicamus.

(*) Nullæ tum exactiones fiebant. 2 Cor. IX. 7. ἐκάστος,
καθὼς προαιρεῖται τῇ καρδίᾳ. Μὴ ἐκ λύπης, ἢ ἐξ
ἀνάγκης. Ἰλαρὸν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ Θεός. Docet
etiam Claudius Flaury in iuris ecclesiastici institutio-
nibus, latine redditus a D. Io. Dan. Grubero pag. 393.

τὸ συλλεγόμενον παρὰ τῷ
 πρῶτῳ ἀποτίθεται,
 (*) καὶ αὐτὸς ἐπι-
 κερεῖ ὁρφανοῖς τε καὶ χή-
 ραις, καὶ τοῖς διὰ νόσον ἢ
 δι' ἄλλην αἰτίαν λειπομέ-
 νοις, καὶ τοῖς ἐν δεσμοῖς
 ὄντι, (*) καὶ τοῖς παρε-

contribuunt: & quod
 ita colligitur, apud præ-
 positum deponitur: at-
 que ille inde opitulatur
 pupillis & viduis, &
 his, qui propter mor-
 bum aut aliquam aliam
 causam egent, quique
 in vinculis sunt, & pe-
 regre aduenientibus
 ho-

πι-

(*) Paulus Corinthios etiam hortatur, vt hoc die fe-
 ponant aliquid, in sanctos, quos habebant Hierosolyma,
 conferendum. 1 Cor. XVI. 2. Κατὰ μίαν σαββάτων ἕκα-
 στος ὑμῶν παρ' εαυτῷ τίθῃτω, θησαυρίζων, ὃ, τι ἀν
 εὐδοῶται. Quod Castellio sic interpretatur: Primo quo-
 que post Sabbatum die vnusquisque vestrum apud se re-
 ponat, congerens, quod commode poterit.

(**) Maxime iis, qui propter religionis Christianæ studium
 in carcerem coniecti erant. Ipse ἐμπᾶστα, Lucianus, hoc con-
 firmat in dialogo, περὶ τῆς παρεργίνου τελευτῆς: εἶπ, ἐπεὶ
 τῆτο ἦν ἀδύνατον, ἦγε ἄλλη θεραπεία πᾶσα ἔπαρερ-
 γως, ἀλλὰ ζῶν σπαρτὴ ἐγίγνετο, καὶ ἔωθεν μὲν εὐθύς
 ἦν ὁρᾶν παρὰ τῷ δεσμωτηρίῳ περιμένοντα γυναικίδια,
 χήρας τινὰς, καὶ παῖδια ὁρφανα· οἱ δὲ ἐν τέλει αὐτῶν
 καὶ συνεκάθευδον ἕνδρα μὲν αὐτῶν, διαφθείροντες τὰς
 δεσμοφύλακας· εἶτα δειπνα ποικίλα εἰσεκομίζετο, καὶ
 λόγοι ἱεροὶ αὐτῶν ἐλέγετο. Deinde cum id fieri non
 posset, (vt ex carcere Peregrinus eriperetur) omnia saltem
 alia officia non perfunctorie, sed sedulo præstabant Chri-
 stiani. Ac mane quidem illico videre erat iuxta carcerem
 præstolantes anus, viduas reliquas, & pueros orbos. Ipso-
 rum autem primores cum ipso intus dormiebant, corruptis

B 5. cu-

πιδήμοις ἔσι ξένοις, καὶ
ἀπλῶς τοῖς ἐν χρείᾳ (**)
ἔσι κηδεμῶν γίνεται.

hospitibus: & vt simpli-
citer dicam, indigentium
is omnium curator
est.

§. IV.

Ratio, cur die illo hæc agantur.

Τὴν δὲ τῇ ἡλίας ἡμέραν
κοινῇ πάντες τὴν συνέ-
λευσιν ποιούμεθα· ἐπειδὴ
πρώτη ἐστὶν ἡμέρα, ἐν ᾗ ὁ
Θεὸς τὸ σκότος καὶ τὴν
ὕλην τρέψας κόσμον ἐποί-
ησε· καὶ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ
ἡμέτερος σωτὴρ, τῇ αὐτῇ
ἡμέρᾳ ἐκ νεκρῶν ἀνέστη.
τῇ γὰρ πρὸ τῆς κρονικῆς
ἐσαύρωσαν αὐτόν· καὶ τῇ
μετὰ τὴν κρονικὴν, ἥτις
ἐστὶν ἡλίας ἡμέρα, Φανείς
τοῖς ἀποστόλοις αὐτῷ καὶ
μαθηταῖς, ἐδίδαξε ταῦτα,
ἅπερ εἰς ἐπίσκειψιν καὶ
ὑμῖν ἀνεδώκαμεν.

Solis autem die
communiter omnes
conuentum agimus:
quandoquidem is pri-
mus Dies est, quo Deus,
tenebris, & materia
(quam prius creauerat)
versa, mandum effecit:
& Iesus Christus, fer-
uator noster, eo ipso
die a mortuis resurre-
xit. Pridie enim Sa-
turni diei ille in cru-
cem actus est: & postri-
die eiusdem, qui scili-
cet solis est dies, Apo-
stolis & discipulis suis
apparuit; atque eado-
cuit, quæ etiam apud
vos, vt inspiceretis, re-
tulimus.

APEN-

custodibus. Exin variæ cœnæ inferebantur, eorumque
sermones sacri dicebantur.

APPENDIX

Exhibens epistolam Imperatoris Antonini
Philosophi, de exauditis Christiano-
rum precibus. (*)

Μάρκος βασιλέως ἐπίστο-
λὴ πρὸς τὴν σύγκλητον,
ἐν ἣ μαρτυρεῖ, χριστιανὸς
αὐτίς γεγενῆσθαι τῆς
νίκης αὐτῶν.

*Marci Imperatoris epi-
stola ad senatum Roma-
num : qua testatur,
Christianos victoriæ Ro-
manorum contra bar-
baros causam fuisse.*

Ἄτοκράτωρ καῖσαρ
Μάρκος Αὐρήλιος Ἀν-
τωνῖνος Γερμανικὸς,
Παρθικὸς, Σαρματικὸς,
δῆ-

Imperator Cæsar M.
Aurelius Antoni-
nus (Philosophus)
Germanicus, Parthi-
cus, Sarmaticus, popu-
lo Romano & sacro fe-
na-

(*) Extat sub finem apologiæ Iustini. I. Spanhemius in
hisor. Eccles. pag. 660. sqq. de hac epistola, quam alii Cri-
tici, more suo, prorsus explodunt, dicit: de re, quam nar-
rat, dubitari non posse; ipsam vero interpolatam, non tam
fraude, quam ignorantia & casu, videri.

ἡμῶν Ῥωμαίων, καὶ τῇ ἱερᾷ
 συγκλήτῳ χαίρειν. Φανερά
 ἡμῖν ἐποίησα τὰ τῶ ἐμῶ
 σκοπῶ μεγέθη, ὅποια ἐν
 τῇ Γερμανίᾳ ἐκ περιγιάσεως
 διὰ περιβολῆς ἐπακολοθῆ-
 μαί, ἐποίησα ἐν τῇ μεθο-
 ρία καμῶν καὶ παθῶν, ἐν
 κοτίνῳ καταλαμβανομένων
 μὲν ὑπὸ δρακόντων ἐβδομή-
 κοντα τεσσάρων, ἀπὸ μι-
 λίων ἑννέα. γενομένων δὲ
 αὐτῶν ἐγγὺς ἡμῶν, ἐξπλω-
 ράτωρες ἐμήνυσαν ἡμῖν, καὶ
 Πομπηϊανὸς, ὁ ἡμέτερος πο-
 λέμαρχος, ἐδήλωσεν ἡμῖν,
 ἅτινα εἶδομεν (καταλαμ-
 βανόμενος δὲ ἡμῖν ἐν
 μεγέθει πλήθους ἀρίστου,
 στρατευμάτων λεγεῶνος πεν-
 τήκοντος, γεμινὰ φρεν-
 τησία μίγμα κατηρηδμη-
 μένον) πλήθη παρῆναι
 παμμικρὰ ὅχλους χιλιάδων
 ἑννακοσίων ἐβδομηκοντα
 επτά. Ἐξετάσας ἂν ἐμαυ-
 τὸν καὶ τὸ πλῆθος τὸ ἐμὸν
 πρὸς τὸ μέγεθος τῶν βαρ-
 βάρων

natui salutem. De ma-
 gnitudine consilii insti-
 tutique mei vos certio-
 res feci. Supra mo-
 dum consequutæ sunt
 in Germania ærumnæ
 graues, ad confinium
 periclitantibus, & ase-
 ptuaginta quatuor dra-
 conibus, nono miliario
 oppressis nobis in Co-
 tino. Qui cum non
 longe abessent, explo-
 ratores id nobis indi-
 carunt: & itidem
 Pompeianus, copia-
 rum nostrarum milita-
 rium præfectus, ea si-
 gnificauit, quæ prius
 nobis cognita erant.
 Oppressus autem eram
 ab ingenti multitu-
 dine, cum mecum
 essent copię delectæ
 legionī primæ, decimæ,
 geminæ, ferentario-
 rum, mixtæ. Cum er-
 go renunciatum esset,
 exercitum ex omni tur-
 ba conferta nongento-
 rum

βάρων καὶ πολεμίων, κατέ-
 δραμον εἰς τὸ θεοῖς ἔυχε-
 σθαι παλαιοῖς. ἡμελόμε-
 νος δὲ ὑπ' αὐτῶν, καὶ τὴν
 εὐνοχарίαν με θεωρήσας
 τῆς δυνάμεως, παρεκάλε-
 σα τὰς παρ' ἡμῖν λεγομέ-
 νας χριστιανὰς, καὶ ἐπερωτή-
 σας, εὖρον πλῆθος καὶ μέ-
 γεθος αὐτῶν, καὶ ἐμβριμη-
 σάμενος εἰς αὐτὰς. ὅπερ
 οὐκ ἔπρεπε, διὰ τὸ ὕστερον
 ἐπεγνωκέναι με τὴν δύνα-
 μιν αὐτῶν, ὅθεν ἀρξάμε-
 νοι, καὶ βελῶν παραστήσιν,
 ἕτε ὀπλων, ἕτε σαλπύ-
 γων, διὰ τὸ ἐχθρὸν εἶναι τὸ
 τοῖστο αὐτοῖς, διὰ τὸν Θεόν,
 ὃν φορεῖσι κατὰ συνειδήσιν.
 Εἰκὸς οὖν εἶναι, ὅς ὑπολαμ-
 βάνομεν ἀθέως εἶναι, Θεὸν
 ἔχουσιν αὐτόματον ἐν τῇ
 συνειδήσει τεταχισμένον.
 ῥήσαντες γὰρ ἑαυτὰς ἐπὶ
 τὴν γῆν, οὐχ ὑπὲρ ἐμῶ μό-
 νος

rum septuaginta milli-
 um adesse: ipse quo-
 que vires meas inqui-
 rens, & copiarum nu-
 merum iniens, & cum
 multitudine barbaro-
 rum atque hostium
 conferens, ad rem di-
 uinam diis patriis per
 preces faciendam de-
 curri. Et vires meas in
 angustum redigi cer-
 nens, euocaui, qui
 apud nos dicuntur,
 Christianos: ac per in-
 quisitionem magnum
 eorum inueni nume-
 rum: acriusque in eos
 infremui. Quod qui-
 dem minime factum
 oportuit, propter eam,
 quam in illis postea
 comperi esse virtutem:
 unde illi pugnam, non
 autem a telorum armo-
 rumque expeditione,
 neque a barbarum clas-
 sico, exordiuntur: quod
 ingratum atque inimi-
 cum hoc eis sit, propter
 De-

νοὺ ἐδεήθησαν, ἀλλὰ καὶ
 ὑπὲρ τῆς παρόντος στρατεύ-
 ματος, παρηγοροὶ γενέσθαι
 δόξης καὶ λιμῆς τῆς πα-
 ρύτης. Περμπύαιο γὰρ ὕδωρ
 ἐν εἰλήφειμεν, διὰ τὸ μὴ
 παρῆναι. Ἡμεν γὰρ ἐν τῷ
 μεσομφάλῳ τῆς Γερμανί-
 ας, καὶ τοῖς ὅροις αὐτῶν.
 ἅμα δὲ τῷ τέτρως ῥήψαι
 ἐπὶ τὴν γῆν ἐαυτῶν, καὶ
 εὐχεσθαι Θεῷ, ὃ ἐγὼ ἠγνό-
 ουν, εὐθύς ὕδωρ ἠκολέθει
 ἔρρανόθεν, ἐπὶ μὲν ἡμᾶς
 ψυχρότατον, ἐπὶ δὲ τῶν
 ῥωμαίων ἐπιβέλας, χάλα-
 ζα πυρώδης· ἀλλὰ καὶ εὐ-
 θύς Θεὸς παρησίαν ἐν εὐχῇ
 γινομένην παραυτίκα, ὡς
 ἀνυπερβλήτης καὶ ἀκατα-
 λύτης. αὐτόθεν ἐν ἀρξάμε-
 νοι, συγχωρήσομεν τοῖς
 τοιάτοις εἶναι χριστιανοῖς,
 ἵνα μὴ καὶ ἡμῶν τι τοιῶτον
 αἰτητάμενοι ὄπλον, ἐπι-

Deum, quem in con-
 scientia gerunt. Qua-
 propter æquum est,
 quos addeas & a Diis a-
 lienos esse suspicati su-
 mus, ut eos norimus
 Deum in conscientia,
 suapte sponte illapsum;
 atque ibi inclusum (seu
 potius incolentem) ha-
 bere. Nam proicien-
 tes se in terram, non
 pro me tantum, sed &
 pro exercitu, qui tum
 ibi aderat, uniuerso pre-
 cati sunt; ita ut solatio
 nobis essent in præsen-
 ti fame & siti: in quin-
 tum enim iam diem a-
 quam, quod ea defecis-
 set, non ceperamus.
 Nam in medietullo
 Germaniæ, & in fini-
 bus hostium eramus.
 Simulatque vero illi in
 terram sunt prouoluti,
 & Deum precatione in-
 uocarunt, quem ego
 ignorabam, confestim
 aqua de coelo est conse-
 quuta: ad nos illa qui-
 dem

ῥύχωσι. τὸν δὲ τοῖς τὸν
 συμβλέειν, διὰ τὸ τοῖς τὸν
 εἶναι χριστιανόν, μὴ ἐγκα-
 λῆσθαι. Εἰ δὲ εὐρεθεῖν
 τις ἐγκαλῶν τῷ χριστιανῷ,
 ὅτι χριστιανός ἐστι, τὸν μὲν
 προσαγόμενον χριστιανόν
 παρόντων εἶναι βέλομαι γί-
 νεσθαι ὁμολογήσαντα τῷ
 τοῦ ἀλλὰ ἕτερον μηδὲν ἐγ-
 καλόμενον, ἢ ὅτι χριστιανός
 ἐστι μόνον· τὸν προσά-
 γοντα δὲ τῷ τὸν, ζῶντα
 κάμειν. τὸν δὲ χριστιανόν
 ὁμολογήσαντα, καὶ συ-
 νασφαλισάμενον περὶ τῷ
 τοῖς τῷ, τὸν πεπιστευμένον
 τὴν ἐπαρχίαν εἰς μετάνοιαν
 καὶ ἀνελευθερίαν τὸν τοῖς
 τὸν μὴ μεῖναι. Ταῦτα
 δὲ καὶ τῆς συγκλήτης δόγ-
 ματι κυρωθῆναι βέλομαι
 καὶ κελεύω τῷ τὸν τὸν διά-
 ταγμα ἐν τῷ φόρῳ τῷ

Τρα-

dem frigidissima, in
 Romanorum vero im-
 minentes hostes gran-
 do ignea. Sed & cum
 precatione ipso illico
 praesentia Dei affuit,
 tanquam insuperabilis
 & inuidi. Inde igitur
 incipientes, permitte-
 mus hisce, Christianis
 esse: vt ne id genus ar-
 morum aduersus nos
 (precibus) illi vtentes,
 voti compotes fiant.
 Quocirca consulens
 statuo, ne hominem hu-
 iusmodi, quod videli-
 cet Christianus sit, ac-
 cufare liceat. Si quis
 autem inueniatur Chri-
 stianum, propterea
 quod Christianus sit,
 deferre; delatum ipsum
 Christianum, qui hoc
 sit professus, nulloque
 alio crimine accusatum,
 quam quod Christia-
 nus sit, manifesto se
 pro eo gerere; delato-
 rem vero ipsum viuum com-

τραϊανῷ ὡροτεθῆναι, πρὸς comburi volo. At
 τὸ δύνασθαι ἀναγινώσκε- ac proinde eo nomine
 ῥθαι· Φροντίσεις ὁ πρῶτος is, cui prouinciæ præ-
 70 βηράσιος πολλίων εἰς pœnitentiæ eiusmodi
 τὰς πέριξ ἐπαρχίας περ- professionis, & statum
 φθῆναι· Πάντα δὲ τὸν ἐξ- illiberalem non tradu-
 λόμενον· χεῖρσθαι καὶ ἔχειν, cet. Hæc vero etiam Sena-
 μὴ κωλύεσθαι λαμβάνειν tus consulto confirmari vo-
 ἐκ τῶν προτεθέντων παρ lo: & constitutionem hanc
 ἡμῶν. meam in foro Traiani pro-
 poni iubeo, vt legi possit.
 Illam quoque in prouinci-
 as quasque mittendum cu-
 rabit Verasius Pollio præ-
 fectus. Quicunque autem
 hacvti, & habere exemplar
 eius voluerit, ne recipere id
 ex eo, quod a nobis proposi-
 tum est, prohibeatur.

76.2935

ULB Halle

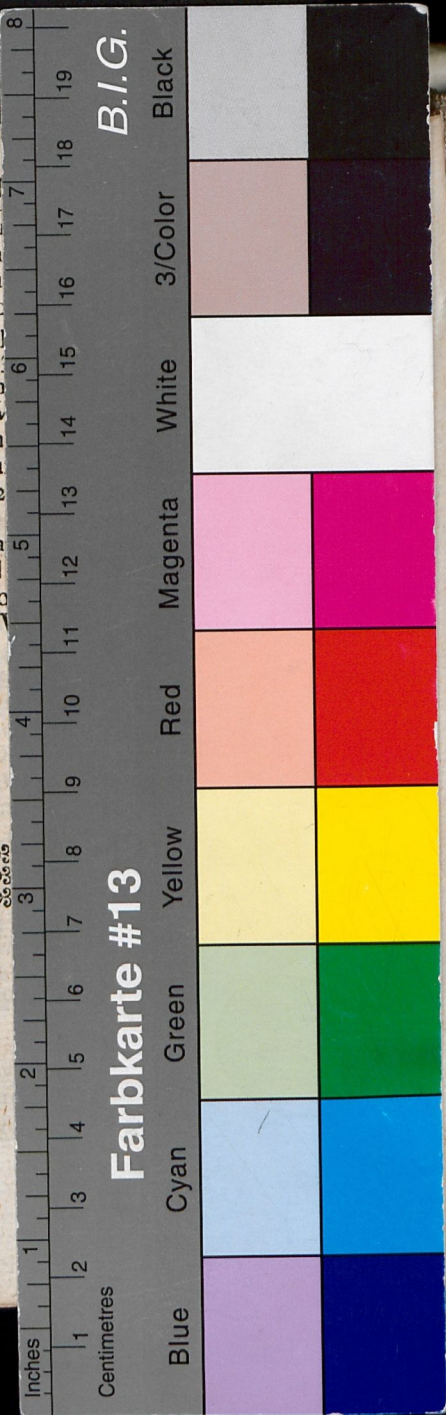
003 854 736

3

50

16.1

IVSTINI MARTYRIS
DE
SACRIS
CHRISTIANO.
RVM PVBLICIS
SAECVLI SECVNDI
NARRATIO.

ADDITAE SVNT NOTAE QVAEDAM.

HALAE MAGDEB. TYPIS HENCKELIANIS. MDCCXXIV.